

manja, A. Szabo, D. Beschnitta (na njemačkom je napisao knjigu o nacionalizmu kod Srba i Hrvata), L. Brozovića, H. Čurića, V. Maštrovića, A. Suppana i dr. kao i povjesničara športa kao Ž. Radana, F. Bučara, F. Frntića, D. Stepišnika, G. Jakovčeva, K. Pavića, M. Stražnickog i još nekih. Iscrpno je također iskoristio sve ono što je objavljeno u već renomiranom zagrebačkom časopisu »Povijest sporta« koji je i ovom knjigom doživio daljnju međunarodnu promociju.

Isto tako je Kessler dobro zapazio i opisao usku povezanost razvoja sokolskog pokreta s nacionalno-oslobodilačkim stremljenjima jugoslavenskih naroda, poglavito onih u Austro-Ugarskoj, zatim s prilikama u društvu, političkim onosima i nacionalnim pitanjem. Vodstvo sokola sačinjavali su u Hrvatskoj uglavnom liberalni političari. Ta organizacija imala je znatnog udjela u nastajanju Hrvatsko-srpske koalicije 1905. godine, spominje se njena uloga u izbijanju rata 1914, članovi sokola bili su pod stalnom sumnjom za razbijanje Austro-Ugarske, protiv njih su organizirani sudski procesi 1915. u Zagrebu u Banja Luci itd. Pa iako je dobar dio članstva bio je do 1918. projugoslavenski orijentiran, nakon stvaranja Kraljevine SHS i osnivanja centralističkog Jugoslavenskog sokolskog saveza 1919. koji ne priznaje nacionalne sokolske organizacije, negira nacionalno pitanje, hrvatski i slovenski sokoli su opet došli pod sumnju za razbijanje nove države, pa već 1922. zagrebačka organizacija istupa, a odmah zatim se osniva Hrvatski sokolski savez koji je u čast 1000. godišnjice hrvatskog kraljevstva 1925. upriličio svoj prvi susret na nacionalnoj razini.

Nova faza u razvoju sokolstva nastupa diktaturom 1929. kad je sokolska organizacija Jugoslavije stavljena u izravnu službu države i njene politike integralnog jugoslavenstva, pa je od njega ostalo još samo ime. Nakon okupacije Jugoslavije 1941. raspala se u potpunosti i sokolska organizacija, pa je njeno lijevo krilo, osobito u Sloveniji, sudjelovalo u partizanskoj borbi, desno je podržavalo okupaciju i nove režime, a neki od vođa poput Alfreda Pichlera izjasnili su se za »Volksduetschera«. I usprkos pozitivnoj ulozi koju su neki bivši sokoli imali u oslobodilačkoj borbi, nova vlast je nakon 1945. ukinula sokolsku organizaciju, pa 1946. i Slovenski sokol, iako je njegova uloga u nastajanju Osvobodilne fronte u Sloveniji bila znatna.

Međutim, zanimljivo je napomenuti da u novim, demokratskim uvjetima nakon 1990. ponovno se rađaju sokolske organizacije u slavenskim zemljama, pa raste zanimanje za povijest sokolstva, njihovu djelatnost i načela na kojima je ona počivala. U tom smislu je i ova knjiga aktualna i dobrodošla i ona predstavlja jedan od najzapaženijih priloga povijesti sokolstva, športa uopće, ali i kulturno-političkoj prošlosti slavenskih naroda i njihovoj uzajamnosti. Da je tome tako, moramo ponajprije zahvaliti dvojici Nijemaca, Kessleru i Bleckingu, autorima najvećeg dijela teksta, urednicima i organizatorima. I kao da se povijest ponavlja. Začetnici sokolske organizacije su, kako rekosmo, bili dvojica čehiziranih Nijemca.

Dragutin Pavličević

ÖSTERREICHISCHES OST- UND SÜDOSTEUROPA-INSTITUT

Wien, 1991, 44.

U Europi, a poglavito u zemljama njemačkog jezičnog područja, postoji i aktivno radi nekoliko povijesnih instituta za Jugoistočnu Europu, a među njima je onaj u Beču jedan od najistaknutijih. Gotovo svake godine taj Institut izdaje svoje tiskane radne izvještaje, od kojih jedan, za 1990. upravo imamo pred sobom. Iz njega se vidi ne samo svestrana suradnja s zemljama europskog Jugoistoka, s jugoslavenskim zemljama i s Hrvatskom, nego i promjene koje su u austrijskoj znanstvenoj i kulturno-prosvjetnoj politici nastupile nakon jeseni 1989. i čitave 1990. kad je došlo do sloma »komunističko-socijalističke utopije« od Jadranskog mora do Tihog oceana.

O tome piše predsvojnik Instituta doc. dr. Arnold Suppan u uvodnom članku pod naslovom: Djelatnost austrijskog istočnog i jugoistočnog europskog instituta za 1990. godinu navodeći M. S. Gorbačova, K. D. Brachera i V. Havela. On ističe

da su zemlje koje pojedinačno nabraja (Mađarska, Slovenija, Hrvatska, Rumunjski, Poljska, Češkoslovačka, Bugarska, Makedonija, Bosna i Hercegovina, Srbija i Crna Gora — dakle bez Jugoslavije) morale nakon više desetljeća provesti slobodne izbore, izraditi gospodarsku strategiju razvoja, početi privatizaciju vlasništva, promijeniti ustavne norme, omogućiti crkvi nove razvojne mogućnosti, riješiti neke ekološke probleme, ali i promijeniti odnos prema znanosti i kulturi i omogućiti transfer zapadnoeuropskih dostignuća i na ta područja. Posebno ocjenjujem nastojanje oko pluralno-demokratskog sustava vlasti i osobnih sloboda građana.

O ulozi Austrije piše: »Austrija, njena politika, gospodarstvo, kultura, znanost bili su oduvijek za evolucijski razvoj u Jugoistočnoj Europi. Pri tome nije mislila samo na financijsku pomoć u izradi plana za tržišno gospodarstvo, nego ponajprije u posredovanju u prijenosu znanja i gotovosti za izgradnju otvorenog političkog sustava, novog pravnog i socijalnog i odgojnog poretka, ali i novih okvira za zajednički život većina i manjina u Jugoistočnoj Europi.« U tome poslu bi s austrijske strane surađivali ministarstvo prosvjete, kulture i znanosti, Akademije znanosti, sveučilišta i više škole, ali i instituti. U okviru toga bi i ovaj Institut poduzeo nove mjere koje bi olakšala suradnju sa znanstvenim ustanovama i pojedincima, poglavito oko stipendiranja, pomaganja u izdavanju knjiga, partnerstva sa sličnim ustanovama, slanjem svojih stručnjaka u okolne zemlje i na druge načine.

Bečki Institut osnovan je još 1958, od 1970. djeluje u sastavu Ministarstva znanosti i istraživanja, a od 1990. proširuje svoju djelatnost u skladu s novim potrebama nakon otvaranja bivših istočno-europskih komunističkih država. To se posebice odnosi na: 1. izradu karata o stanovništvu i jezicima u Sedmogradskoj (Erdelju) s popisom višejezičnih geografskih naziva u Podunavlju, 2. rad na projektu o nacionalnostima i manjinama u Srednjoj, Istočnoj i Jugoistočnoj Europi od 1918. do 1938. s posebnim osvrtom na austrijsku vanjsku politiku, 3. izdavanje publikacije o austrijsko-jugoslavenskim kulturnim odnosima od 1945. do 1989. i austrijsko-poljsku prošlost, 4. organizaciju jedne banke podataka za jugoistočna istraživanja, posebno za zakone i propise, 5. intenzivne kurseve ruskog jezika u Moskvi, 6. međunarodna zasjedanja o gospodarskim, kulturnim prosvjetnim i drugim odnosima, 7. predavanje prominentnih stručnjaka i političara iz jugoistočnih zemalja u Austriji i 8. otvaranje znanstvenih katedri austrijskih specijalista u Ljubljani, Bratislavi i Budimpešti. Sve to naravno, ne bi bilo moguće da nije bilo pomoći austrijskog Ministarstva za znanost i istraživanja, poglavito njegova tadašnjeg ministra dra Erharda B u s e k a.

Izveštajni dio publikacije sastoji se od tri glavna dijela. To su: a) istraživanja, b) dokumentacija i znanstvene informacije, c) pouka i međunarodna komunikacija i d) administracija. U istraživačkom dijelu govori se o ostvarivanju projekata i publiciranju izvora kao temeljnoj djelatnosti Instituta, a zatim o njihovu već afirmiranom časopisu *Osterreichische Osthefte* koji izlazi punih 32 godine, a sada ga kao urednik vodi dr. Walter L u k a n. Časopis izdaje i tematske brojeve kakav je bio 2/1990. posvećen poljsko-austrijskim odnosima u prošlosti.

U serijama Instituta dosad je izašlo 17 svezaka. U posljednjem Werner Weilguni piše o Austrijsko-jugoslavenskim odnosima od 1945. do 1989, a u pripremi su radovi dra S u p p a n a o Jugoslaviji i Austriji u međuratnom razdoblju i dra Waltera L u k a n a o slovenskom političaru J. E. Kreku. Isti autor zajedno s M. D. P e y f u s s o m priredio je dopunjeno izdanje njihove informativne publikacije o Istočnim i jugoistočnim zbirka u Austriji. Popis biblioteka, Instituta, arhiva i muzeja. Tu seriju vodi dr. Karlheinz M a c k. Nastavljen je rad na drugim projektima od kojih je za nas najzanimljiviji onaj dra W. Weilgunija o visokom školstvu u Jugoslaviji od 1945. do sada.

Među dosadašnjim izdanjima ovoga Instituta treba svakako spomenuti Atlas der Donauländer (Atlas podunavskih zemalja) što ga je sa suradnicima izradio dr. Peter J o r d a n. Zanimljivo je napomenuti da u tablici razmjene publikacija koja je ovdje objavljena, u čitavu Jugoslaviju je otišao samo jedan primjerak. Doista, cijena je povisoka, ali se on mogao razmijeniti i za naša izdanja. Međutim, u Jugoslaviju odlazi najviše primjeraka časopisa *Osterreichische Osthefte* (52), a u nas je i najveći broj partnera za razmjenu, u oba slučaja više nego u Njemačkoj ili SSSR-u.

Suradnici Instituta radili su kao predavači u susjednim zemljama duže vrijeme ili održali pojedina predavanja, a isto tako su primili kao predavače speci-

jaliste iz drugih zemalja. U oba slučaja jugoslavenske zemlje, a posebno Hrvatska, bile su vrlo slabo zastupljene. Među predavačima je bio jedan Slovenac, jedan Srbijanac, a iz Hrvatske su nastupili jedan političar koji je govorio o pitanjima jedne jugoslavenske konfederacije (mr. Z. Mršić) i jedan gospodarstvenik (dr. A. Čičin Sain).

U ovom izvještajnom razdoblju vodstvo Instituta je prihvatio nama dobro poznati dr. Walter Suppan, savjetom i dalje pomažu uglednici poput prof. dr. Rikard Georg Plaschka i prof. dr. Josef Breu, a tu su i spomenuti dr. Lukan, dr. Jordan, dr. Mack te prof. dr. Horst Haselsteiner koji ujedno vodi i sličan institut u Grazu. Svi oni su se bavili i problemima naših zemalja, govore pojedine jugoslavenske jezike i žele čvršću suradnju i pružiti stručnu i drugu pomoć, ali su, očito, odjeci s naše strane nedovoljni i nesustavni. To potvrđuju i podaci navedeni u ovoj stručno-izvještajnoj publikaciji.

Dragutin Pavličević

NIKOLA ČOLAK, REGESTI MARITTIMI CROATI (HRVATSKI POMORSKI REGISTRI) I

Padova 1985, 646 stranica

U izdanju Središnjice za proučavanje hrvatske povijesti (Centro di studi storici croati) iz Venecije, Nikola Colak je objavio prvi dio svoje zbirke tiskanih izvora, hrvatskih pomorskih regesta. Autor ističe da je izabrao vrela koja se odnose na afirmaciju Hrvatske na Jadranu, to jest na povijest njezina pomorstva i sve što je u svezi s time. Dao je prednost XVIII stoljeću u kome, za moderno doba, raspoložemo potpunijim izvorima i zato što ih se može, smatra autor, predstaviti u njihovoj mogućoj cjelovitosti. Predočeni se izvori odnose na pomorsku trgovinu Hrvata koji su plovili pod tri zastave, carskom, mletačkom i dubrovačkom, a dijelom i turskom. Namjera je autora da osim nastavka ovih regesta definitivno obradi cjelokupnu dokumentarnu istraženu građu, iz koje jasno izbija tisućljetna funkcija Hrvatske na Jadranu.

Prvi svezak Hrvatskih pomorskih regesta sadrži 4890 dokumenata, upotpunjenih s kronološkim popisom dokumenata i dosjea, te onomastičkim i toponomastičkim indeksom. Dokumentarna građa ovdje prezentirana, ističe autor, potječe od nekoliko fondova Državnog arhiva u Veneciji i Državnog arhiva u Fanu. Obuhvaća razne vidove pomorskog života: od ljudskog elementa, preko brojnih putovanja između četiri glavne luke na Jadranu (Venecija, Trst, Ankona, Drač) i drugih glavnih luka Dalmacije (Dubrovnik, Split, Trogir, Šibenik, Zadar), do brodova kao sredstva za prijevoz, organizacije, plovidbe, robnih tereta itd.

Jasnoće radi, građa je podijeljena prema regijama, počevši od sjevera: Istra, Hrvatsko Primorje, Kvarner, Dalmacija, Dubrovnik, Boka Kotorska. U plovidbu su uključeni osim talijanske obale od Romagne do Puglie, Albanija i Jonsko otočje. U pogovoru knjige autor je sumirao dobivene rezultate o etničkoj pripadnosti obiteljskih loza pomoraca s istočne jadranske obale, i to prema regijama i po većim mjestima. Autor ističe da je najaktivnija regija na polju pomorstva bila nesumnjivo Boka Kotorska. Jedan od razloga za to je i činjenica da je u ovom svesku uključen (gotovo u cijelosti) fond mletačkog konzulata u Draču u kome su Bokelji imali gotovo isključivi monopol. Iz sumiranih podataka vidi se da je opće brojno stanje parona i kapetana prisutnih u ovom prvom svesku od Istre do Albanije slijedeće: od ukupno 707 loza pomoraca sa 1475 članova, 516 loza sa 1212 članova su Hrvati, 156 loza sa 203 člana su Talijani, a 35 loza sa 60 članova su ostali.

Može se zaključiti da ova zbirka izvora predstavlja važno polazište za proučavanje pomorske trgovine na istočnoj jadranskoj obali u XVIII stoljeću. Njena osnovna kvaliteta je u iscrpnosti i sistematičnosti kojom je autor prikupio i objavio ove izvore. U svojim komentarima autor se ograničio na utvrđivanje etničke pripadnosti navedenih pomoraca, želeći potkrijepiti i dokazati svoju osnovnu tezu da je pomorska trgovina na istočnom Jadranu u XVIII stoljeću pretežno u

UDK 949.713

ISSN 0351-2142

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

VOL. 24

ZAGREB

1991.

FILOZOFSKI FAKULTET ZAGREB - HUMANISTIČKE I DRUŠTVENE ZNANOSTI

Izdavač: ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST

UREDNIČKI ODBOR

Branka BOBAN, Zagreb, Mirjana GROSS, Zagreb, Josip LUČIĆ, Zagreb, Marijan MATICKA, Zagreb, Ivan OČAK, Zagreb, Tomislav RAUKAR, Zagreb, Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Josip LUČIĆ, Zagreb

Adresa uredništva: Filozofski fakultet Zagreb — Humanističke i društvene znanosti, Zagreb, Krčka ul.1

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdavanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, tehnologije i informatike.

Rješenjem Republičkog komiteta za prosvjetu, kulturu, fizičku i tehničku kulturu R Hrvatske br. 6859 1 od 5. X. 1982. časopis »Radovi« oslobođen je plaćanja poreza na promet proizvoda.

Časopis je registriran u Republičkom komitetu za informacije R Hrvatske pod br. UP-547 2 — 84 — 1984.

RADOVI 24

Za izdavača
dr. Nikši Stančić

Tehnički urednik
Franjo Čuješ

SURADNICI U OVOM BROJU

BOBAN mr. BRANKA, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
BUDAK dr. NEVEN, Filozofski fakultet Zagreb
ČORALIĆ LOVORKA, prof. Demonjina 9 Zagreb
GOLDSTEIN dr. IVO, Filozofski fakultet Zagreb
GRGIN BORISLAV, Filozofski fakultet Zagreb
HRABAK dr. BOGUMIL, Filozofski fakultet Novi Sad
JURIŠIĆ mr. IVAN, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
KEMBEROVIĆ HUSNIJA, prof. Sarajevo
KARAMAN dr. IGOR, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
KOLAR DIMITRIJEVIĆ dr. MIRA, Filozofski fakultet Zagreb
KOSTELAC ANA, student Filozofski fakultet Zagreb
KRIŽAK TIMUR, student Filozofski fakultet Zagreb
LABAŠ RENATA, student Filozofski fakultet Zagreb
LEČEK SUZANA, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
MIROŠEVIĆ dr. FRANKO, Školska knjiga, Zagreb
OČAK dr. IVAN, Kroflinova 38 Zagreb
PAVLIČEVIĆ dr. DRAGUTIN, Zavod za hrvatsku povijest Zagreb
POLIĆ BOBIĆ dr. MIRJANA, Filozofski fakultet Zagreb
PRLENDER mr. IVICA, Filozofski fakultet Zagreb
STRČIĆ dr. PETAR, Arhiv JAZU Zagreb